

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО**

Кафедра «Економіка і бізнес»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри,

к.е.н., доцент Лариса БОЛТЯНСЬКА

«31» серпня 2022р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Економічний ризик та методи його оцінювання»

для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр»
зі спеціальності 051 «Економіка»
за ОПІ «Економічний консалтинг та бізнес-економіка»
(на основі повної загальної середньої освіти)
Факультет економіки та бізнесу

Робоча програма навчальної дисципліни «економічний ризик та методи його оцінювання» для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр» зі спеціальності 051 «Економіка» за ОПП «Економічний консалтинг та бізнес-економіка» (на основі повної загальної середньої освіти) – Запоріжжя, ТДАТУ, 2022 - 11с.

Розробник: к.е.н. , доцент Кукіна Н.В.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри «Економіка і бізнес»

Протокол № 1 від «31» серпня 2022 року

В.о. завідувача кафедри «Економіка і бізнес»

к.е.н, доцент Лариса Болтянська

Схвалено методичною комісією факультету економіки та бізнесу зі спеціальності 051 «Економіка» за ОПП «Економічний консалтинг та бізнес-економіка» (на основі повної загальної середньої освіти)

Протокол № 1 від “02” вересня 2022 року

Голова, доцент Анна КОСТЯКОВА
(підпис) (прізвище та ініціали)

1 Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів 5	Галузь знань 05"Соціальні та поведінкові науки" (шифр і назва)	Обов'язкова	
Загальна кількість годин – 150 годин	Спеціальність: 051 «Економіка»	Курс	Семестр
Змістових модулів – 2		2-й	4-й
Тижневе навантаження: аудиторних занять – 4 год. самостійна робота студента – 6,4 год.	Ступінь вищої освіти: <u>«Бакалавр»</u>	Вид занять	Кількість годин
		Лекції	24 год.
		Лабораторні заняття	
		Практичні заняття	24 год.
		Семінарські заняття	
		Самостійна робота	102 год.
		Форма контролю: екзамен	

2 МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета курсу - формування комплексного розуміння економіки, як складної динамічної системи взаємодії об'єктивних та суб'єктивних факторів, шляхом вивчення детермінантного впливу невизначеності та ризику на характер економічних процесів.

Завдання курсу - опанування студентами знань з методики дослідження економічних ризиків та практики їх кількісної оцінки в процесі господарської діяльності.

Предмет курсу - сукупність ризиків, що виникають внаслідок невизначеності розвитку господарської кон'юнктури в умовах ринкової економіки.

Освітня компонента забезпечує набуття здобувачами ВО:

Інтегральної компетентності:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері економічного консалтингу та бізнес-економіки, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, що передбачає застосування теорій та методів економічної науки.

Спеціальної (фахової) компетентності:

ЗК 04. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 08. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 09. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 11. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ФК 01. Здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на мікро-, мезо-, макро- та міжнародних рівнях.

ФК 04. Здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати.

ФК 06. Здатність застосовувати комп'ютерні технології та програмне забезпечення з обробки даних для вирішення економічних завдань, аналізу інформації та підготовки аналітичних звітів.

ФК 08. Здатність аналізувати та розв'язувати завдання у сфері економічних та соціально-трудоових відносин

ФК 11. Здатність обґрунтовувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей економічних систем і процесів та із застосуванням сучасного методичного інструментарію.

ФК 12. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення.

ФК 13. Здатність проводити економічний аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, оцінку їх конкурентоспроможності.

ФК 14. Здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декількох професійних сферах з врахуванням економічних ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.

ФК 15. Здатність створювати та оцінювати моделі економічних процесів як аналітично так і з використанням універсальних програмних засобів і аналітичних платформ, що застосовуються для аналізу даних.

ФК 17. Здатність до постановки задач кількісного аналізу та математичного моделювання процесів ринкової економіки.

ФК 18. Здатність проводити аналіз функціонування та розвитку економічних суб'єктів.

РН 03. Знати та використовувати економічну термінологію, пояснювати базові концепції мікро- та макроекономіки.

РН 04. Розуміти принципи економічної науки, особливості функціонування економічних систем.

РН 12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

softskills показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне, креативне, самокритичне мислення

3 ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. «Сутність ризику у сучасному підприємстві».

Тема 1. Сутність ризику як економічної категорії.[3, с. 85-132; 6, с. 96-145; 1, с.76-96; 6, с. 52-94; 10, с. 79-125; 11, с. 96-102]

Розвиток трактувань ризику як економічного явища. Об'єктивно-суб'єктивні теорії ризику. Суб'єктивність, вербальність моделювання ситуації, оцінка ймовірних обставин. Сутнісна характеристика ризику. Ризик як економічна категорія. Чинники впливу на ступінь ризику. Економічна свобода – детермінанта невизначеності і ризику. Ризик, як результат взаємодії суб'єкта з ринковим середовищем. Основні властивості ризику: альтернативність, конфліктність, правомірність, результативність та невизначеність, результативність ризику. Функції ризику в підприємницькій діяльності. Характеристика аспектів вияву, різновиди функцій. Сутність невизначеності та основні чинники її появи. Об'єктивні і суб'єктивні складові невизначеності, їх взаємозв'язок. Асиметрія інформації. Підходи до визначення невизначеності, її ієрархії за впливом на господарську діяльність. Органічна єдність понять «невизначеність» та «ризик», їх відмінність. Ефект інформаційного конусу. Поняття багатокритеріальності, конфліктності та їх причини. Вектор розвитку в умовах невизначеності. Суперечливість цілей (критеріїв) підприємницьких структур.

Тема 2. Зовнішні ризики у сучасному підприємстві [1, с. 85-145; 3, с. 76-163]

Класифікація зовнішніх підприємницьких ризиків. Ризики країни, валютні, інфляційні, ризики форс-мажорних обставин. Методи зниження конверсійних ризиків. Підходи до управління інфляційним ризиком.

Тема 3. Внутрішні ризики у сучасному підприємстві [1, с. 85-145; 3, с. 76-163]

Класифікація внутрішніх підприємницьких ризиків. Ризики зумовлені діяльністю самого підприємства, його параметрів чи контрагентів. Модель з двома ризикованими активами. Коефіцієнт Бета. Відхилення від ставки рівноваги. Вибір між інвестиціями у ризикований і безризикований активи. Рівновага інвестора.

Змістовий модуль 2. «Загальні процедури оцінювання і моделювання ризику»

Тема 4. Методичні засади якісного та кількісного аналізу ризику [1, с. 203-156; 8, с. 66-103; 6, с. 86-132; 8, с. 96-175]

Сутність кількісного та якісного аналізу підприємницького ризику. Трансформування концепції «прийняттого ризику». Характеристика основних зон ризику. Імовірні втрати у процесі здійснення підприємницької діяльності. Крива ризику та процес її побудови. Ставлення до ризику та форма функцій корисності. Аналіз ризику та його елементи. Етапи аналізу ризику. Негативні наслідки ризику. Основні джерела інформації. Ризикотворчі чинники. Обумовленість економічного ризику. Принципи класифікації ризиків. Загальна характеристика кількісних методів аналізу ризику. Статистичні методи оцінки ризику. Інтегральна оцінка ризику. Метод експертних оцінок. Інваріантні методи. Аналіз чутливості. Дерево рішень.

Тема 5. Мінімізація ризиків: основні заходи та процедури [9, с. 86-153; 10, с. 5-53; 12, с. 165-205]

Основні заходи мінімізації ризиків. Відхилення ризику. Упередження ризиків. Трансфер ризику. Хеджування та страхування ризиків.

Тема 6. Сутність і зміст управління ризиками [9, с. 86-153; 10, с. 5-53; 12, с. 165-205]

Сутність ризик-менеджменту. Система управління ризиками. Характеристика диверсифікації діяльності підприємства. Управління запасами з урахуванням ризику. Модель запасів готівки. Модель формування оптимального резерву. Принципи управління ризиками. Формування стратегії управління ризиками.

4 СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Номер тижня	Вид занять	Тема заняття або завдання на самостійну роботу	Кількість				балів
			годин				
			лк	лаб.	пр.	СРС	
Змістовий модуль 1 «Сутність ризику у сучасному підприємстві»							
1-2	Лекція 1-2	Тема 1. Сутність ризику як економічної категорії	4	-	-	-	-
	Практична робота 1	Обґрунтування рішень в умовах ризику та невизначеності	-	-	2	-	2,5
	Практична робота 2	Побудова імітаційної моделі оцінки ризику проекту	-	-	2	-	2,5
	Самостійна робота 1	Робота на освітньому порталі	-	-	-	15	2
3-4	Лекція 3-4	Тема 2. Зовнішні ризики у сучасному підприємстві	4	-	-	-	-
	Практична робота 3	Оцінка зовнішніх ризиків	-	-	2	-	2,5
	Практична робота 4	Оцінка валютних ризиків	-	-	2	-	2,5
	Самостійна робота 2	Робота на освітньому порталі	-	-	-	15	4
5-6	Лекція 5-6	Тема 3. Внутрішні ризики у сучасному підприємстві	4	-	-	-	-
	Практична робота 5	Складання розподілу імовірностей та розрахунок основних показників ризику	-	-	2	-	2,5
	Практична робота 6	Аналіз ризику акцій портфеля цінних паперів	-	-	2	-	2,5
	Самостійна робота 3	Робота на освітньому порталі	-	-	-	15	4
7-8	Самостійна робота	Підготовка до написання ПМК I	-	-	-	6	-
	ПМК I	Підсумковий контроль за змістовий модуль I	-	-	-	-	10
Всього за змістовий модуль 1 – 75 год.			12	-	12	51	35
Змістовий модуль 2 «Загальні процедури оцінювання і моделювання ризику»							
8	Лекція 7-8	Тема 4. Методичні засади якісного та кількісного аналізу ризику	4	-	-	-	-
	Практична робота 7	Аналіз чутливості параметрів моделі за допомогою коефіцієнту еластичності	-	-	2	-	2,5
	Практична робота 8	Розрахунок коефіцієнту кореляції та ступеня ризику портфеля цінних паперів	-	-	2	-	2,5
	Самостійна робота 6	Робота на освітньому порталі	-	-	-	15	3

9	Лекція 9-10	Тема 5. Мінімізація ризиків: основні заходи та процедури	4	-	-	-	-
	Практична робота 9	Встановлення рекомендованої величини резервного фонду та ефективності страхування діяльності підприємства	-	-	2	-	2,5
	Практична робота 10	Мінімізація ризику в теорії портфеля цінних паперів	-	-	2	-	2,5
	Самостійна робота 7	Робота на освітньому порталі	-	-	-	15	4
10	Лекція 11- 12	Тема 6. Сутність і зміст управління ризиками	4	-	-	-	-
	Практична робота 11	Аналіз наявності фінансових резервів підвищення конкурентоздатності компанії	-	-	4	-	5
	Самостійна робота 8	Робота на освітньому порталі	-	-	-	15	3
14	Самостійна робота	Підготовка до написання ПМК II	-	-	-	6	-
	ПМК II	Підсумковий контроль за змістовий модуль II	-	-	-	-	10
Всього за змістовий модуль 2 – 75 год.			12	-	12	51	35
Екзамен							30
Всього з навчальної дисципліни – 150 год.							100

5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ №-1

1. Поняття невизначеності та ієрархія її видів
2. Аналіз головних чинників невизначеності
3. Головні підходи до класифікації невизначеності
4. Присутність ефекту інформаційного конусу у господарській діяльності
5. Причини багатокритеріальності та конфліктності
6. Об'єктивно-суб'єктивні теорії ризику
7. Система постулатів ризику
8. Сутність економічного ризику
9. Основні властивості ризику
10. Функції ризику
11. Ризик країни.
12. Валютний ризик.
13. Ризик інфляції
14. Ризики стихійного лиха (форс-мажорних обставин).
15. Галузевий ризик.
16. Виробничий (операційний) ризик.

17. Комерційний ризик.
18. Транспортний ризик.
19. Фінансовий ризик.
20. Аудиторський ризик.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ №-2

1. Аналіз ризику та його елементи.
2. Ризикотворчі чинники
3. Класифікація ризиків.
4. Загальна характеристика кількісних методів аналізу ризику.
5. Статистичний метод в оцінюванні ризику.
6. Метод експертних оцінок в оцінюванні ризику.
7. Аналітичний метод оцінювання ризику.
8. Метод аналогій в оцінюванні ризику.
9. Контроль за ризиком та метод його оптимізації.
10. Організаційні методи зниження ризику.
11. Економічні методи зниження ризику.
12. Сутність і зміст управління ризиками.
13. Концептуальна основа управління ризиком.
14. Принципи управління ризиками.
15. Формування стратегії управління ризиком.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Верченко П. І. Ризикологія: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / [Верченко П. І. Великоіваненко Г. І., Демчук Н. В. та ін.] — К.: КНЕУ, 2006. — 176 с.
2. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. — К.: КНЕУ, 2004. — 480 с.
3. Вітлінський В. В., Верченко П. І. К Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: Навч.-метод. Посібник для сам ост. Вивч. Дисц. — К.: КНЕУ, 2000. — 292с.
4. Вітлінський В. В., Наконечний С. І., Шарапов О. Д. Економічний ризик і методи його вимірювання: Підручник. — К.: ІЗМН, 2000. — 252с.
5. Даниленко А. Очікувані зовнішні фактори розвитку та ризики для української економіки у 2011-2012 роках / А. Даниленко, В. Домрачев // Вісник НБУ, травень 2011. — С. 10 – 15.
6. Економічний ризик: ігрові моделі: Навч. посібник / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко, А. В. Сігал, Я. С. Наконечний; за ред. В. В. Вітлінського. — К.: КНЕУ, 2002. — 446 с.

7. Ковальчук Н.П. Економічні ризики: класифікація, принципи і способи оцінювання / Н.П. Ковальчук // Актуальні проблеми економіки. - №10 (124). – 2011. – С. 31-37.

8. Лук'янова В. В., Головач Т. В. Економічний ризик. Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2007. – 462 с.

9. Машина Н. І. Економічний ризик і методи його вимірювання. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.

10. Резнікова О.О. Проблеми стійкості України до глобальних ризиків: економічний аспект / О.О. Резнікова // Стратегічні пріоритети, №1(26). – 2013. – С. 61-65.

11. Феленчак Ю.Б. Історичні аспекти формування ризику як категорії суспільних досліджень / Ю.Б. Феленчак // Сталий розвиток економіки. - №1. – 2012. – С. 48-52.

12. Чепурко В. В. Экономический риск аграрного производства: теория и методы оценки, управление. — Симферополь: Таврия, 2000. – 183с.

Допоміжна література

1. Антикризисное управление: теория, практика, инфраструктура: Учебно-практическое пособие / Отв. ред. Г. А. Александров. — М: Изд-во БЭЖ, 2000. — 544 с.

2. Балабанов И. Т. Финансовый менеджмент. — М.: Финансы и статистика, 1994. — 224 с.

3. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент. — К.: МП «ИТЕМ» ЛТД; «Юнайтед Лондон Трейд Лимитед», 1995. — 448 с.

4. Бочарников В. П., Релецкий С. М., Захаров К. В. и др. Риски во внешнеэкономической деятельности предприятий. — К.: ИНЭКС, 1997. — 170с.

5. Вітлінський В. В., Верченко П. І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2000. — 292 с.

6. Вітлінський В. В. Актуальні проблеми ризикології. — К.: КНЕУ, 1996. Деп. в ДНТБ України. №Ук 96. — 40с.

7. Вітлінський В. В., Наконечний С. І. Ризик у менеджменті. — К.: Борисфен-М, 1996, — 336 с.

8. Грабовый П. Г., Петрова С. Н., Полтавцев С. И. и др. Риски в современном бизнесе. — М.: Алане, 1994. — 200 с.

9. Гранатуров В. М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения. — М.: Дело и Сервис, 2002. — 160 с.

10. Кипи Р. Л., Райфа Х. Принятие решений при многих критериях: предпочтения и замещения. — М.: Наука, 1981. — 560 с.

11. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посібник / Вітлінський В. В., Пернарівський О. В., Наконечний Я. С., Великоіваненко Г. І.; за ред. В. В. Вітлінського. — К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. — 251 с.

12. Мирзоахмедов Ф. М. Математическая модель и методы управления производством, с учетом случайных факторов. — К.: Наукова думка, 1991.—224с.

13. Нейман Дж., Моргенштерн О. Теория игр и экономическое поведение. — М:

Иностранная литература, 1960. – 235с.

12. Первозванский А. А., Первозванская Т.Н. Финансовый рынок: расчет и риск. — М: Инфра-М, 1994. — 192 с.

14. Раис Т., Койли Б. Финансовые инвестиции и риск: Пер. с англ. — К.: Торгово-издательское бюро ВНУ, 1995. — 592 с.

15. Риск – анализ инвестиционного проекта / под ред. М. в. Грачевой. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 351с.

16. Рэдхэд К., Хьюис С. Управление финансовыми рисками: Пер. с англ. — М.: Инфра-М, 1996. — 288 с.

17. Станиславчик Е. Н. Риск – менеджмент на предприятии. Теория и практика. – М.: Осъ-89, 2009. – 80с.

18. Черкасов В. В. Проблемы риска в управленческой деятельности: Монография. — М.: Рефа-бук; К.: Ваклер, 1999. — 288 с.

19. Шарп У., Александер Г., БэйлиДж. Инвестиции: Пер. с англ. — М.: ИНФРА-М, 1997. – 153с.

20. Шумпетер И. Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры. — М.: Прогресс, 1982. – 206с.

21. Теория прогнозирования и принятия решений / Под ред. С. А. Саркисяна. – М.: Высшая школа, 1977. — 353 с.

22. Устенко О. Л. Теория экономического риска. – К.: МАУП., 1997. – 164с.

23. Фишберн П. Теория полезности для принятия решений. — М.: Наука, 1978. – 235с.

24. Ястремський О. І. Моделювання економічного ризику. — К.: Либідь, 1992. —176с.

25. Ястремський О. І. Основи теорії економічного ризику: Навч. посібник. – К.: АртЕк, 1997. — 248 с.

26. Ястремський О. І., Грищенко О. Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – К.: Знання, 1998. – 674с.

7. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Освітній портал ТДАТУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://op.tsatu.edu.ua/course/view.php?id=1140>

2. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс] <http://www.me.kmu.gov.ua/>